

เสวนา คลังสมอง-คลังปัญญาสยาม (รายการพิเศษ)

เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงของประชากรไทย: วิกฤตหรือโอกาส”

โดย ศ.ดร.เกื้อ วงศ์บุญสิน (ผู้เชี่ยวชาญด้านประชากรศาสตร์ของประเทศไทย)
และร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับ คณะกรรมการบริหารสถาบันคลังสมองของชาติ

วันอังคารที่ 18 มีนาคม 2568 เวลา 10.00 - 11.00 น. ณ สถาบันคลังสมองของชาติ และ
ผ่านระบบ VDO Conference (ZOOM)

ประเทศไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรครั้งสำคัญ จากประเทศที่เคยมีอัตราการเพิ่มของประชากรอย่างต่อเนื่อง สู่การเป็นสังคมที่มีภาวะเจริญพันธุ์ต่ำและก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว ปรากฏการณ์นี้ส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางทั้งต่อขนาดประชากร โครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของประเทศในระยะยาว

1. วิกฤตประชากรลดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคม

การลดลงของอัตราการเกิดส่งผลให้ประชากรวัยแรงงานลดลงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ สถานการณ์นี้ทำให้อัตราส่วนของแรงงานที่ต้องรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง จากเดิมที่มีแรงงาน 3.5 คนต่อผู้สูงอายุ 1 คน ปัจจุบันเหลือเพียง 1.6 คน เท่านั้น การรักษาระดับเศรษฐกิจให้เติบโตได้อย่างยั่งยืนจึงจำเป็นต้องเพิ่มประสิทธิภาพและผลิตภาพของแรงงานไปพร้อมกัน

2. โอกาสและความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร

ในอดีตประเทศไทยได้รับประโยชน์จาก "First Demographic Dividend" ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประชากรวัยทำงานจำนวนมาก ส่งผลให้เศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม การสร้าง "Second Demographic Dividend" และ "Third Demographic Dividend" จำเป็นต้องมีการลงทุนในการพัฒนาทักษะใหม่ (Reskill, Upskill และ Newskill) ให้กับกลุ่มประชากรวัย 40-60 ปี รวมถึงการใช้ประโยชน์จากศักยภาพของผู้สูงอายุในวิชาชีพเฉพาะทางที่มีทุนมนุษย์สูง เช่น แพทย์ นักกฎหมาย และอาจารย์

3. นโยบายสนับสนุนเพื่อความยั่งยืนทางประชากร

จากการศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศที่ประสบความสำเร็จในการจัดการประชากร เช่น สวีเดน พบว่าการลงทุนในระบบสนับสนุนการดูแลเด็กและการมีบุตร อาทิ การจัดสรรเงินอุดหนุนครอบครัว และการให้สิทธิลาเลี้ยงดูบุตรโดยได้รับค่าตอบแทน สามารถเพิ่มอัตราการเกิดได้อย่างมีนัยสำคัญ ประเทศไทยควรปรับมุมมองในการสนับสนุนเหล่านี้ให้เป็นการลงทุนในทุนมนุษย์ระยะยาว มิใช่เพียงค่าใช้จ่ายทางสังคม

4. การสร้างสมดุลระหว่างประชากร ทรัพยากร และเทคโนโลยี

แนวคิด $I = P \times A \times T$ โดย Harrison (1993) อธิบายว่าความยั่งยืนของโลกและสิ่งแวดล้อมขึ้นอยู่กับ 3 ปัจจัย ได้แก่ จำนวนประชากร (P: Population) ระดับความเป็นอยู่และการบริโภคต่อคน (A: Affluence) และการใช้เทคโนโลยี (T: Technology) หากมีประชากรจำนวนมาก มีการใช้ทรัพยากรสูง โดยไม่มีเทคโนโลยีที่ช่วยลดผลกระทบจะเกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมหาศาล การพัฒนาที่สร้างความสมดุลระหว่างประชากร รายได้ และนวัตกรรมเทคโนโลยี จึงเป็นกุญแจสำคัญสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

5. การปรับเปลี่ยนค่านิยมผ่านการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์

ค่านิยมและความเชื่อของคนรุ่นใหม่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการตัดสินใจสร้างครอบครัวและมีบุตร สื่อสาธารณะจึงมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของสังคม โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับการมีบุตรและการดูแลครอบครัว การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะช่วยสร้างความเข้าใจและการยอมรับในคุณค่าของการมีครอบครัว

6. การสร้างสังคมคุณภาพและยั่งยืน

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรมีความเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) หลายประการ เช่น SDG 8, 9 และ 11 การกำหนดนโยบายที่มุ่งสร้างสังคมคุณภาพและยั่งยืน ด้วยการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และการลดค่านิยมบริโภคนิยมที่เน้นการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ประเทศที่รับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางประชากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. บทสรุปและแนวทางสู่อนาคต

ประเทศไทยยังมีโอกาสในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร แต่จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนและเป็นระบบ ทั้งในด้านนโยบายสาธารณะ การปฏิรูปการศึกษา การสื่อสารสาธารณะ และการตลาดเพื่อสังคม เพื่อสร้างความเข้าใจและแรงจูงใจให้ทุกภาคส่วนร่วมกันรับมือกับความเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ หากดำเนินการได้อย่างเหมาะสม ประเทศไทยจะสามารถเปลี่ยนวิกฤตเป็นโอกาส และวางรากฐานที่แข็งแกร่งสู่สังคมคุณภาพและยั่งยืนในอนาคต

8. ช่องทางการติดตามรับชม

สามารถติดตามรับชมย้อนหลังได้ที่ “YouTube” สถาบันคลังสมองของชาติ

